

جشنواره نماز آبخار رحمت –

یاوران نماز بابل

عنوان مقاله : نماز و توفیقات

علمی و اخلاقی

(با تاکید بر نقش نماز در تربیت اجتماعی)

تهیه و تدوین : برات حمیدیان

چکیده مقاله : نماز و توفیقات اخلاقی - اجتماعی

نماز عبادتی جامع و یک فرهنگ عظیم است. این فریضه مهم الهی دارای ابعاد فکری و معرفتی، روانشناختی، آثار فرهنگی و تربیتی در جنبه فردی و اجتماعی می باشد.

نماز از نظر قلمرو اجتماعی دارای نقش ها و آثار و توانمندی های زیادی است. متن و محتوای نماز خود مشتمل بر مفاهیم و ارزشهای اجتماعی از جمله پیروی از الگوهای کمال-هدایت خواهی و انسان دوستی، مردم داری، و همراهی با خوبان می باشد.

در شرایط و احکام اجرایی نماز نیز رازها، اشاره ها و پیام هایی نهفته است که به تربیت و سازندگی فرد و اجتماع کمک فراوان می نماید. هماهنگی، وحدت و همکاری و تعاون اعتماد به نفس، مسئولیت پذیری، رعایت حقوق دیگران، دوست یابی و دشمن شناسی نمونه هایی از ارزشها و هنجارهای اجتماعی هستند که نماز عاملی بسیار مهم در جهت زمینه سازی و رشد و تقویت آن ها می باشد.

نماز بخصوص در قالب جماعت، جمعه، نمازهای عیدین و ... آثار و نقش های فوق العاده فرهنگی و اجتماعی-سیاسی را ایفا می کند. هدفداری، توجه به کار و تلاش، دوری از عزلت و اجتماع گریزی، قانون گرایی و انضباط، حق خواهی و عدالت طلبی، بهداشت محیط و توسعه اقتصاد، حجاب و پوشش مناسب و حضور در صحنه، حق پذیری و جرأت ورزی و شهامت، امر به معروف و نهی از منکر از جمله آثار و نقش های نماز در تربیت و ارتقاء هنجارهای اجتماعی می باشد. نماز آرام بخش قلوب انسانهاست و در ایجاد ملکه تقوا و تقویت خود کنترلی و سازگاریهای عقلانی و شرعی تأثیرات فوق العاده ای دارد. در پرتو فرهنگ نماز بسیاری از ناهنجاریهای اجتماعی از قبیل خشم، ضعف اراده و خودکشی ها عصیان و پرخاشگری و سایر انحرافات جلوگیری می شود.

کلید واژه ها: نماز، مفاهیم اجتماعی، نماز و مسجد، نماز و هنجارها، روابط اجتماعی،

قلمرو اجتماعی نماز، نماز جمعه و جماعت.

نماز آیین نامه جامع و دستور العمل اثر بخش برای ایجاد حیات طیبه است. فریضه ای مهم برای عبادت و بندگی خداوند که عزیز شدن انسان در پرتو آن محقق می شود. *ولله العزه و للرسول و للمؤمنین*.^۱

ریشه ها، محتوا، اعمال و اذکار، رمزها و رازها، ابعاد و گستردگی تأثیرات و نقش های نماز در زمینه های فردی-اجتماعی و در جنبه های فرهنگی-فکری-تربیتی و علمی و نیز سازندگی و ایجاد و بارور سازی استعدادهای انسانی و تجلیات معنوی و روحانی؛ این فریضه الهی را در جایگاه عظیم دین و دینداری قرار داده است. نماز خود یک فرهنگ و مشتمل بر دایره المعارف های اصیل می باشد. اندیشه توحیدی و اعتقادات حقه و اخلاقیات و نیز احکام عملی در فرهنگنامه نماز به زیباترین صورت جلوه گری دارد. از این روست که پیامبر اکرم (ص) معلم بشریت می فرماید: «الصلوه وجه دینکم» و یا «الصلوه عمود الدین»^۲

همچنانکه اشاره شد دامنه های نفوذ و تأثیر گذاری و ارتباط و محتوای نماز ابعاد گسترده ای دارد که قلمرو اجتماعی یکی از محورهای مهم آن به شمار می رود. در بحث نماز و قلمرو اجتماعی مولفه هایی مانند تربیت اجتماعی، نقش آفرینی و مسئولیت، اراده جمعی، شود شور نظم و هماهنگی و وحدت وفاق ملی-مذهبی-مهر و رحمت-مشارکت و همکاری-رعایت حقوق انسان ها-رهبری و الگوهای اجتماعی سالم و اخلاق در سطوح معاشرت خانوادگی دوستانه و ... نقش نماز در ارتباط با مسائل مهم یاد شده هم به لحاظ آگاهی و بصیرت بخشی و تعیین وظیفه انگیزه سازی و نیز ایجاد و سازندگی رفتاری به واسطه مشتمل بودن بر عمل و اجزا و تمرین و انجام تکالیف است که فرهنگ نماز با توانمندی و ساز و کارهای مربوط در صحنه زندگی در عینیت بخشی به آن نقش فوق العاده ای دارد،

^۱ -سوره منافقون آیه ۸

^۲ -اصول کافی، ج ۱، ص ۲۷۰

در این مقاله قلمرو نماز در مسایل اجتماعی با تأکید بر مباحث فوق با **هدف واکاوی آثار و نقش نماز** در تربیت فردی و اجتماعی افراد و تبیین جایگاه و اهمیت آن به عنوان یک ابزار فرهنگی - تربیتی خیلی مهم مورد بررسی قرار گرفته است.

روش تحقیق : مبتنی بر مطالعات کتابخانه ای و آثار علمی مرتبط با فریضه نماز و تحلیل کیفی بوده است.

پایان نماز

نماز بزرگترین عبادت و مهمترین سفارش همه انبیاست. چنانکه حضرت عیسی (ع) در گهواره می گوید: خدایم مرا به نماز و زکات توصیه کرده است. (سوره مریم: ۳۱). رسول خدا (ص) نماز را نور چشم خود می داند: قره عینی فی الصلوه (مجلسی ج ۷۷). نماز، فریضه ای است که خدا را به یاد انسان می آورد و پیمان خدا با مردم است. (صدوق، ج: ۲۷۹). نماز سیمای مکتب است: الصلوه وجه دینکم. آری نماز وسیله تشکر و سپاس از نعمت های الهی است، عمود دین کلید بهشت، وسیله سنجش و شناخت مردم و از بین برنده گناهان و پاک کننده دل و جان انسان است. نماز هماهنگی با همه ذرات عالم است. چرا که جهان محراب وسیعی است که همه کائنات در آن به تسبیح و عبادت و سجود در برابر خدا مشغولند. به نماز ایستادن همراهی با همه آفریده ها و فرشتگان در پرستش و ذکر پروردگار است.^۱ نماز مایه روشنی دل انسان با ایمان است. «الصلوه نور المؤمن» (نهج الفصاحه: ۳۵۷) نماز محکم ترین رشته الفت بین خدا و بندگان اوست. ریسمان اتصالی که همه هستی موجودات آدمی را به ملکوت پیوند داده و عمود دین و مایه تعیین است. نماز هنر نمایی الهی و جامع تمام ارزشهایی است که باعث کمال آدمی می شود.^۲

^۱ - قرائتی، محسن، راز نماز برای جوانان، ص ۳۷ و ۳۸

^۲ - مجموعه مقالات همایش منطقه ای نماز، ص ۹۵

نماز مائده ای آسمانی برای روح بشر است و برای همه نسل ها در همه عصرها درس ها و پیام های آموزنده ای دارد و خاص و عام می توانند از آن بهره ور شوند. نماز گنجینه ذکر و رازی است که آن را نهایت نیست. و کتاب بی انتهایی است که باید آن را بیشتر و بیشتر مطالعه کرد.

«هیچ وسیله ای مستحکم تر و دائمی تر از نماز برای ارتباط میان انسان با خدا نیست. مبتدی ترین انسان ها رابطه خود را به وسیله نماز آغاز می کنند، برجسته ترین اولیا خدا نیز بهشت خلوت انس خود با محبوب را در نماز می جویند. این گنجینه ذکر را هرگز پایانی نیست و هر که با آن بیشتر آشنا شود جلوه و درخشش بیشتری در آن می یابد.»^۱

نماز و بنیادهای اجتماعی

حقیقت آن است که نماز با نقش عظیم تربیتی، با تأثیر شگرف در ایجاد آرامش و سکینه قلبی مؤمنان، با دمیدن روح توکل و تقوا و اخلاص در نماز گزار، با ایجاد فضای تقدس و معنویت در پیرامون نماز گزار که موجب دوری او و دیگران از گناه است و با درسهای معرفتی گوناگون که در الفاظ و اذکار آن نهفته است، بسی بیش از صرفاً یک وظیفه شخصی و در واقع دارای نقش کلیدی در اداره فرد و جامعه است.»^۲

ویژگی های نماز را از نظر قلمرو اجتماعی می توان در دو قسمت کلی: الف- محتوا و اذکار نماز که با صراحت مفاهیم اجتماعی چون اتحاد و هماهنگی- نظم و رعایت حقوق دیگران- شناخت راه مستقیم- تولی و تبری- همراهی با خوبان و بندگان صالح و توجه به الگوهای سالم، دوری از راه باطل و

^۲ - از پیام مقام معظم رهبری به هفتمین اجلاس سراسری

۱ - پیام مقام معظم رهبری به اولین اجلاس سراسری نماز ۷۰/۷/۱۶

نماز- ۷۶/۷/۷

گمراهان و ... را در بر دارد و نمازگزار با بیان و ذکر آن درس ها و تکالیف خود را در معاشرت های اجتماعی اعم از انسان، آیینی، شهروندی، دوستانه و معاشرت خانوادگی) در ضمن عبودیت الهی و ذکر خداوند برای خود یادآور و به تمرین و القاء آن می پردازد.

ب- شیوه برگزاری، اجرائیات و احکام مربوط: مقدمات نماز، زبان نماز، برگزاری نماز به جماعت، نمازهای مربوط به اعیاد اسلامی (عید فطر، قربان و ...) نماز جمعه و خمس و زکات و مساجد به عنوان اماکن مقدس در برگزاری اجتماعات و برپایی نمازهای جمعه و جماعات-تعقیبات و ... از جمله زمینه ها و عناصر مرتبط با فریضه نماز هستند که در سازندگی فردی و اجتماعی نقش فوق العاده ای دارند. علاوه بر دو محور یاد شده در آثار و فواید و رمز و رازهایی که برای نماز مترتب است و نیز تأثیر گذاری فرهنگی، اخلاقی و اجتماعی این فریضه الهی، تربیت اجتماعی مسلمانان را در ابعاد متجلی می سازد. در قسمت های بعدی مقاله تلاش گردیده محورهای یاد شده در حد امکان مورد بررسی قرار گیرد.

نماز و سازندگی اجتماعی

نماز عبادتی جامع است. دامنه نفوذ و محتوای نماز در اندیشه و رفتار و اخلاق و حوزه های فردی- اجتماعی- تعلیم و تربیت دنیا و آخرت، از جمله نشانه های این جامعیت است. پیوند عمیق نماز با معرفت های اصیل «توحید و نبوت و معاد و عدالت، امامت و رهبری و نیز مدیریت و سیاست، فرهنگ غنی را تشکیل می دهد که مؤلفه های بسیار مؤثر در تربیت دینی، اجتماعی و فرهنگی را در خود دارد که از آن به فرهنگ نماز تعبیر می شود.

به طور کلی تأثیر گذاری و نقش آفرینی نماز در جامعه سازی از دو منظر قابل بررسی است. الف- حوزه فردی: جامعه از افراد تشکیل می شود، وقتی افراد اهل نماز باشند. بهره هایی که خداوند در نماز

قرار داده نصیبشان خواهد شد. انسان های آرامش یافته، مؤدب-وظیفه شناس، وقت شناس و برخوردار از سلامت روحی و روانی، جامعه ای زیبا و سالم را تشکیل می دهند.

ب- قلمرو اجتماعی: نماز عبادتی است که علاوه بر محتوای مهم، دارای شکل و شرایط و احکام است. از این لحاظ در شکل و برگزاری مانند وقت معین، نظم و هماهنگی، رعایت حقوق دیگران، برگزاری به جماعت، حضور در مساجد، اطاعت از رهبر و اقتدا به امامت جماعت عادل، و هم در محتوا و متن، اذکار و عبارات به طور مستقیم روحیه جمع گرایی و نועدوستی و پیوند با خوبان را در بر دارد. مانند عبارات: ایاک نعبد و ایاک نستعین» اهدنا الصراط المستقیم»

«السلام علينا و علی عبادالله الصالحین»

همچنین برنامه های خاص که در نمازهای اعیاد اسلامی چون عید فطر و قربان و نماز جمعه وجود دارد، همه و همه در راستای ساختن جامعه ای نمونه و الگو از امت اسلامی است. این ویژگی ها آثار اجتماعی بسیار مهم در زمینه فرهنگی- تربیتی، سیاسی و اقتصادی بر جای می گذارد.

نماز و تحکیم خانواده

ارزشها و درس های نماز در پیشگیری از بروز مشکلات فرهنگی و اخلاقی در خانواده نقش های برجسته دارد، موارد ذیل تا حدودی این تأثیر گذاری را نشان می دهد.

۱- **نظم و انضباط:** در نماز یک اصل است و نمازگزاری که نمازش روح انضباط و قانون گرایی را در او بیدار و تقویت کرده است، پا را از حصار قانون خانواده فراتر نمی نهد و در حفظ خود از بدی ها تلاش می کند و چون نماز بازدارنده از فحشا و منکرات است. یکی از آثار نماز در نظم و انضباط و رعایت حریم خانواده است.

۲- رعایت نکردن امانت و پیمان از طرف زن و شوهر از عوامل تخریب بنیان خانواده محسوب می شود.

قرآن مجید نمازگزاران را رعایت کننده امانت و پیمان، و قیام کننده به شهادت معرفی می کند.

... الا المصلین ... و الذین هم لاماناتهم و عهدهم راعون و الذین هم بشهاداتهم قائمون»^۱.

۳- از دیگر عوامل فروپاشی خانواده شتابزدگی و بی تابی در ناملايمات و سختی ها، نجات بخالت و

مضایقه در خیر رسانی به شریک زندگی، حسد ورزیدن به همسر و مانع شدن از رسیدن او به موفقیت

ها و خیرات است. این صفات ناپسند که غالباً موجب ناسازگاری و جدایی همسرانمی گردد، با

اختلاف مراتب در طبیعت و خلقت انسان ها وجود دارد. قرآن کریم نمازگزاران را غالب این بر طبیعت

خود معرفی می کند.

الا المصلین الذین هم علی صلاتهم دائمون»^۲

۴- نمازی که انسان را مهربان و اهل رحمت بار می آورد، از این جهت نیز در تحکیم خانواده مؤثر

است نمازی که مانع هرزگی است موجب همسر دوستی و مهر و انس روز افزون همسران به یکدیگر و

از قوی ترین عوامل استحکام خانواده هاست.

بنابراین نماز، نمازگزار را به صفاتی متصف و به اصولی تربیت می کند که موجب استحکام بنای

خانواده می گردد.

نماز و ارزشهای اخلاقی-اجتماعی

برپایی نماز به صورت دسته جمعی و در مساجد و اماکن مذهبی باعث القاء ارزشهای فرهنگی و تربیتی

در افراد می گردد و نماز جماعت آثار اجتماعی و سیاسی و اخلاقی و تربیتی فراوانی را سبب می شود.

^۱ -سوره المعارج آیه ۳۲ و ۳۳

^۲ - همان ۲۲ و ۲۳

نماز جماعت، بهترین بیشترین، پاک ترین و کم خرج ترین اجتماعات دنیاست و نوعی دید و بازدید مجانی و آگاهی از مشکلات و نیازهای یکدیگر و زمینه ساز تعاون اجتماعی بین آحاد مسلمین است.

نماز جماعت نشان دهنده قدرت مسلمین و الفت دل ها و انسجام صفوف است.

تفرقه ها را می زداید، بیم در دل دشمنان می افکند، منافقان را مأیوس می سازد، خار چشم بدخواهان است. نماز جماعت نمایش حضور در صحنه و پیوند «امام» و «امت» است. نماز جماعت عامل نظم و انضباط، صف بندی و دقت شناسی است، روحیه فردگرایی و انزوا و گوشه گیری را از بین می برد و نوعی مبارزه با غرور و خود خواهی را در بر دارد.^۲

دهنده شور دینی مردم و حاکمیت نماز و معنویت و اخلاص در میان جامعه است. تعاون و مشارکت یکی دیگر از جلوه های اجتماعی نماز است.

قرآن می فرماید: «تعاونوا علی البر و التقوی (المائده آیه ۳)

امام رضا (ع) نیز مساعدت بر، بر و تقوی را از حکمت های نماز جماعت معرفی کرده است.

از مصداق های نیکی و پرهیزکاری، نماز است که مادر تمام نیکی هاست و با منع از فحشاء و منکرات، انسان های پرهیزگاری می سازد و با یادآوری مکرر اصل رحمت، انسان های مهربان و اهل رحمت به بار می آورد. بر و تقوی از آن نماز گزاران و گناه و دشمنی از آن بی نمازان است. بنابراین خدا به معاونت بر نماز فرمان می دهد و معاونت بر نماز همان مشارکت در نماز جماعت است.^۱

^۲ - قرائتی، محسن - پرتویی از اسرار نماز، ص ۲۱۲ و ۲۱۳

^۱ - راشدی، حسن، نماز شناسی، ج ۲، ص ۲۵۴

نماز و روابط اجتماعی سالم

تقابل حق و باطل و تلاش دشمنان انسانیت و بدخواهان، وظیفه مؤمنان را در پاک سازی و دور کردن جامعه از نارسایی ها به صورت "امر به معروف و نهی از منکر" و نیز در قالب جنبش ها و حرکت های اصلاحی مشخص نموده است. در این رابطه نقش نماز نیز قابل توجه است.

الف- نماز، ستون و پایه دین در جامعه اسلامی است که تمام اعمال دیگر به واسطه آن اعتبار یافته و به تبع آن قبول می شود. اقامه نماز به عنوان اصلی ترین مظهر و خالص ترین نمودار ارتباط بنده با پروردگار، ملاک و معیار دیگر اعمال می باشد. نماز، عصاره عبادت هاست. عبادتی که روح تمام اعمال انسان مسلمان می باشد و میزان خلوص اعمال انسان به میزان خلوص نماز او بستگی دارد. انسان روزی پنج بار روی به درگاه خداوند می آورد و این ارتباط را تقویت می کنند و با تقویت این ارتباط روابط اجتماعی خود را نیز تنظیم می کند.

ب- مسأله "ایتاء زکات" که مصداق اعلای آن زکات مالی است و به طور عام تر، روابط سالم اقتصادی در جامعه اسلامی است. در اصل، ایتاء زکات برقراری دو گونه روابط اجتماعی سالم (بین افراد جامعه اسلامی) را شامل می شود. ایتاء زکات، همواره با اقامه نماز، همراه بوده است که خود حاوی این پیام می باشد.

روابط سالم اجتماعی در ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و ... منوط است به رابطه صحیح افراد جامعه با خداوند، یعنی تمام روابط انسانی، زمانی در صحت و سلامت است که انسان ها بتوانند با هماهنگی یکدیگر، یگانه شوند و به سوی خدا ر سیر صعودی باز گردند این است حقیقت نظام توحید عملی «ایاک نعبد»^۱.

^۱ -مجموعه مقالات برگزیده یازدهمین اجلاس سراسری نماز، ص ۱۹۲ و ۱۹۳

نماز و جمع‌گرایی و مردم‌گرایی

با مردم بودن و حضور فعال و با نشاط در اجتماعات و معاشرت صحیح با دیگران، همکاری و تعاون و مسئولیت‌پذیری وحدت‌مشورت‌خواهی، طرح‌پیشنهادهای سازنده برای حل مشکلات از هنجارهای مهم اجتماعی به شمار می‌روند. فرهنگ نماز از چنان توانمندی و جامعیتی برخوردار است که چه از طریق آداب و شرایط و احکام اجرایی و چه از طریق رمزها و اشاره‌ها و خاصیت‌های ذکر و ارتباط با خالق که در متن و محتوای آن است، در فرهنگ‌سازی و ترویج و بروز و ارتقاء هنجارهای یاد شده نقش‌های فوق‌العاده دارد. یکی از اصولی که در نماز مطرح است، جمع‌گرایی و مردم‌گرایی است. سوره حمد که سوره‌التعلیم نام دارد، به ما یاد می‌دهد که خدا را از آن جهت که پروردگار جمیع عوالم و موجودات است ستایش کنیم. «الحمد لله رب العالمین» و در آیات دیگر آن فعل‌های جمع «نعبد»، «نستعین و اهدنا» به کار رفته است. در قنوت نیز غالباً برای همه مؤمنان و خویشان و هم‌کیشان زنده و مرده دعا می‌کنیم. در ذکر صلوات، بر پیامبر اکرم و مجموعه‌خاندان پاک او درود می‌فرستیم. در سلام نماز نیز ضمایر و صیغه‌های جمع «علینا» «عباد»، «الصالحین» و «علیکم» را به کار می‌بریم. و این‌ها اشاره‌ها و کنایه‌هایی است که به ما دستور جمع‌گرایی و مردم‌گرایی می‌دهد.

«نماز است که مایه‌های لازم‌ایثار و گذشت و توکل و تعهد را که پشتونۀ حتمی واجبات پرخطر و دشوار همچون جهاد، نهی از منکر و زکات است در روح آدمی پدید می‌آورد و او را شجاعانه بدان میدان‌ها گسیل می‌دارد»^۱.

^۱ - از پیام مقام معظم رهبری به هفتمین اجلاس سراسری نماز ۷۶/۷/۷

نماز توسعه هنجارهای اجتماعی

فرهنگ نماز از زیر بنایی ترین عامل زنده کننده خصلت های عالی انسانی به شمار می رود. هر چند در مباحث قبلی برخی از این سجایا و فضایل مورد بررسی قرار گرفت، در اینجا نیز اجمالاً به بعضی دیگر اشاره می شود که در توسعه هنجارهای اجتماعی نقش مهمی ایفا می کنند.

۱- مسأله نیت در نماز، انسان را به گونه ای تربیت می کند که در هر کاری هدف عالم و خدایی داشته باشد و کار را با توجه به هدف و مقصد پاک عملی کند و پر واضح است که هدفداری، عامل مهم موفقیت و پیروزی است.

۲- نماز، روح تشکر و سپاس را که از خصائص عالی انسان است در نماز گزار ایجاد و تقویت می کند، تخصیص ستایش به پروردگار، هر گونه تملق و چاپلوسی را نفی می کند.

۳- نماز اطاعت از خدا و پرهیز از عصیان است و آن که در برابر خدا سرکشی نکند در راه راست گام خواهد زد.

۴- نماز موجب تقواست، از این رو نیروی تشخیص فرد را تقویت می کند.

۵- نماز به ما می آموزد که حق پذیر باشیم، واقعیت های هستی را قبول کنیم و دست از لجاج برداریم. این درسی است که از تشهد نماز می گیریم.

۶- حضور قلب در نماز، تمرین تمرکز حواس است و تمرکز حواس و دقت اندیشه، عامل مهم پیشرفت های فکری، فلسفی، علمی و صنعتی است.

۷- نماز مکرراً درس هدایت طلبی را به ما یادآوری و تلقین می کند.

۸- نماز انسان را در صراط مستقیم نگه می دارد.

۹- و دهها نقش و تاثیر دیگر دارد.

-وقت شناسی: یکی از برکات اجتماعی و فردی نماز است که انسان بایستی به موقع و سر

وقت وظیفه اش را انجام دهد و نباید انسان در انجام فرائض نماز، عمداً نماز را به تأخیر اندازد.

در عمل و تجربه نیز ثابت شده است که انجام به موقع هر کار موجب موفقیت در کارهاست.

-صبر بر ناملایمات: خداوند متعال در قرآن می فرماید: «و استعینوا بالصبر و الصلوه و انها لکبیره

الا علی الخاشعین (بقره/۴۵) از خدا به صبر و تحمل و نماز یاری جوئید که نماز با حضور قلب

امری بسیار بزرگ و دشوار است، مگر بر خدا پرستان که مشتاق نمازند).

چون صبر، هر بلا و حادثه عظیمی را کوچک و ناچیز می کند و نماز که اقبال به خدا و التجاء

به اوست، روح ایمان را زنده می سازد و به آدمی می فهماند که به جایی تکیه دارد که

انهدام پذیر نیست و به سببی دست زده که پاره شدنی نیست».

-نظم و ترتیب در امور فردی و اجتماعی: با توجه به کیفیت احکام، وضو، غسل، تیمم،

اذان، اقامه و قرائت باید به ترتیب و پی در پی «مولات» و با نظم مخصوص برگزار گردد. به

طوری که اگر بعضی از واجبات نماز (رکن) را به موقع به جان و رسم، نماز باطل می شود.

نظم و ترتیب در نماز جماعت و هماهنگی نماز گزاران و یکسانی قول و فصل در نماز عبارتست از

نظمی است که نماز گزاران باید بدان انس بگیرند. مسأله نظم در زندگی یک اصل است و نظم

-پاکی و طهارت درونی و بهداشت محیط زیست: پاکی از مصادیق آراستگی و اصول

انضباطی است. لباس سر و بدن نماز گزار باید پاک باشد، اگر کسی عمداً با بدن یا لباس نجس

نماز بخواند نمازش مردود است.

اصول تربیت فردی و اجتماعی نماز

نماز به عنوان یک استراتژی الهی و راه روشن و مبتنی بر اصولی برای بهتر زیستن و به نعمت رسیدن است. و علاوه بر اثر وضعی خود از طریق شرایط و اصولی که نمازگزار الزام به رعایت آن می گردد. و نیز پیامها و اشاره های ناشی از آن ویژگی هایی را در افراد ایجاد می کند که در سطح جامعه به عنوان صفات اجتماعی آشکار می گردد. در اینجا چند اصل اجمالاً بررسی می شود.

- اصل ایمان: اصل اساسی و زیر بنایی است. ایمان به خداوند و معاد و پیامبران و شرایع آسمان علاوه بر پاسخ دهی به سؤالات اساسی کیستم؟ از کجا آمده ام، آمدنم بهر چه بود و به کجا می روم؟، پشتوانه ای مطمئن برای عوامل اعتماد آفرین می باشد. و انسان را به انجام عمل صالح و ادار می کند. فضای ایمان و اعتقاد، ایجاد انگیزه و شور و شوق و نشاط می کند و همگان را وادار به همکاری و بهبود کار و تلاش خستگی ناپذیر می سازد، و به آنان مجال برنامه ریزی های دقیق تر و بهتر می دهد و در نهایت، پیشرفت چشمگیر و جهش سریعی را در همه شئون جامعه ایجاد می کند.^۱

- اصل طهارت: یکی از شرایط نماز و حتی تلاوت قرآن و ستایش طهارت ظاهری و باطنی است به عنوان نخستین اصل در نماط مطرح شده است. رعایت این اصل، سبب خواهد شد که

^۱-راشدی-نماز شناسی -ج ۲-ص ۳۱۱-۳۱۲

افراد جامعه دارای جسم و روحی پاک باشند. پاک در پاک، سراسر پاکی و پاکیزگی که خود عاملی برای سلامت جسمی و روانی نیز و بهداشت محیط است.

وضوء، غسل، تیمم، لباس و پاکیزه بودن مکان نماز از جمله شرایط نماز است که طهارت ظاهری را تأمین می کند و ایمان و نیت خالص و متصف شدن به اخلاق انسانی و رعایت سایر واجبات از عوامل طهارت باطنی نام برده شده اند.

-اصل حجاب: رعایت اصل حجاب، نشان حجب و حیا، عفت، و شرط سلامت یک جامعه است. همچنان که پرده دری و بی حیایی برای جامعه بسیار خطرناک است و جوب حجاب در نماز به ما می آموزد که زشتی های باطنی در مواردی زیبایی های معنوی خود را بپوشانیم.

-اصل حیا: حیا از موجبات پیدایش روح نماز است و سبب آن، آگاهی هر شخصی از ناتوانی خود در ادای حق بزرگ خدا و اعتراف به تقصیر در برابر اوست. آن که در نماز حیا دارد، در جامعه هم حیا دارد.

نماز به ویژه نماز جماعت، انسان را به علت ارتباط با خدا از یک سو و قرار دادن او در کنار مردم از سوی دیگر، برون گرا بار می آورد و از بیماری کمرویی نجات می بخشد. و به سبب حیا، از فحشا و منکرات باز می دارد.

-اصل تربیت: در حیطه تربیت های تشریحی، نماز مهمترین عامل است و شاید نمازهای پنجگانه برای آن باشد که انسان ها، تحت تأثیر نماز به مرحله ای از تربیت برسند که به طور

خودکار و بدون نظارت دستگاه حکومت و مجری قانون به تکالیف خود عمل کنند. به همه معرفات روی آورند، از همه منکرات روی برتابند و مدینه ای فاضله ایجاد کنند.^۱

جمع بندی و نتیجه گیری

نماز مهمترین دستور و برنامه الهی برای سازندگی انسان و تقرب او به خداوند می باشد. خاصیت ها و آثار نماز، درس ها و رازهای آن و احکام و اجرائیات و پیوندهای این فریضه الهی ابعاد گسترده ای را شامل می شود. نماز فرهنگ عظیم از معرفت و اندیشه و در بردارنده قواعد و آداب عملی بندگی و تنظیم و تکریم خداوند بزرگ است. یکی از محورهای فرهنگ نماز، قلمرو اجتماعی می باشد که خود مباحث بسیار زیادی را در بردارد. قلمرو اجتماعی نماز را هم از نظر محتوا و متن و هم در آداب و روش ها و هم در پیام های تربیتی، اخلاقی و فرهنگی این فریضه مهم قابل بررسی است. نماز مصداق اصلی ذکر کثیر است که ارتباط مستمر و با ضابطه را بین فرد و خالق هستی برقرار می سازد و از این رهگذر زمینه شکوفایی ابعاد وجودی انسان را فراهم می کند. در احادیث معصومین از نماز به عنوان سیمای مکتب و پرچم دین یاد شده است و قرآن کریم اقامه نماز را از اصلی ترین وظیفه جامعه توحیدی برشمرده و آن را عامل دوری از فحشا و منکرات می داند. نماز انسان را به ملکوت پیوندد می دهد و جامعه ای مصفا و مشحون از خوبی ها و زیبایی ها می سازد. از ارزشهای متعالی را رشد می دهد. هنجارهای اجتماعی چون دگر خواهی و انسان دوستی، تعلق جمعی و مردم داری-مشارکت و تعاون، وحدت و همبستگی، تبعیت و اطاعت از الگوهای کمال- انضباط داری و قانون گرایی و نظم و هماهنگی؛ در پرتو نماز ریشه دار و تقویت می شوند. نماز از طریق برنامه ها و احکام مربوط اصول و قواعدی را به اهل ایمان عرضه می کند که در زندگی فردی و

^۱ -راشدی، حسن، نماز شناسی- ج ۲- ص ۳۲۰

اجتماعی آنان را به سوی خیرات و خوبی ها سوق می دهد و از بدی ها باز می دارد. نماز ادب آموزی و آداب دارد.

ادب چگونه گفتن، ادب نشست و برخاست، ادب در رعایت حقوق دیگران، ادب و آداب شور خواهی و مشورت دهی، ادب و آداب عفت ورزی، حجاب و حیا، مهرورزی و عدالت گستری، خردمداری و رعایت مندها و خطوط قرمز نمونه هایی از، درسها و اشاره های فرهنگی و تربیتی نماز است.

پیشنهادها:

۱- نظر به اهمیت آگاهی و شناخت فلسفه و رمز و رازهای نماز، در ترویج و گرایش آحاد جامعه به این فریضه مهم، موضوع نماز شناسی در ابعاد مختلف به عنوان یک فعالیت مهم فرهنگی، توسط نهادهای آموزشی و تربیتی و دستگاههای تبلیغاتی همواره مورد توجه قرار گیرد.

۲- مسابقات کتابخوانی ویژه نماز شناسی در بین نوجوانان و جوانان بخصوص در سطح مدارس و دانشگاهها برگزار گردد.

۳- همایش های منطقه ای و استانی در خصوص نماز شناسی و ابعاد آن ترتیب داده شود.

۴- در مدارس و مرکز آموزشی برای نوجوانان و جوانان فعال در امر نماز اردوهای زیارتی و سیاحتی به عنوان تشویقی در نظر گرفته شود.

۵- کتب در نظر گرفته برای مسابقات نماز در سطح مدارس و جامعه رایگان و یا حداقل ۵۰٪ هزینه بهاء جلد باشد. چون در مناطق دور افتاده و کم بضاعت به خاطر عدم توان پرداخت هزینه کتاب میزان استقبال کاهش دارد.

فهرست منابع و مأخذ

- ۱- قرآن کریم
- ۲- اکبری، محمدرضا (۱۳۸۱)- **تفسیر نماز**- تهران انتشارات پیام آزادی
- ۳- بهشتی، محمد حسین (۱۳۷۸)- **سرود یکتا پرستی**- انتشارات بقعه، چاپ اول
- ۴- دفتر فرهنگ اسلامی- دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان (۱۳۸۶) **مجموعه مقالات همایش منطقه ای نماز**- نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاههای آزاد استان اصفهان.
- ۵- دبیرخانه دائمی اجلاس سراسری نماز (۱۳۸۰)- **نماز و دانشگاه**، ج اول- تهران ستاد اقامه نماز کشور
- ۶- راشدی، حسن (۱۳۸۰) **نماز شناسی ج ۲**- قم- ستاد اقامه نماز- چاپ سوم
- ۷- دبیرخانه دائمی اجلاس سراسری نماز (۱۳۷۷)، **نماز و زندگی**- تهران ستاد اقامه نماز کشور
- ۸- ستاد اقامه نماز (۱۳۸۰) **امام در سنگر نماز**- قم- چاپ هشتم
- ۹- صحیفه نور ج ۱۰
- ۱۰- قرائتی، محسن- **همراه با نماز**- مرکز فرهنگی درسهای از قرآن
- ۱۱- قرائتی، محسن (۱۳۸۴)- **پرتو از اسرار نماز**- تهران مرکز فرهنگی درسهای از قرآن
- ۱۲- کازرونی، محسن (۱۳۷۶)، **خلوتگه راز**- تهران- مرکز انتشارات شب